

جایگاه شبکه ملی اطلاعات در ایران بر اساس حقوق بین‌المللی ارتباطات

سید محمد علی مرتضوی شاهرودی^۱

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی، دانشگاه صدا و سیما
m.shahroudy90@gmail.com

چکیده

تکنولوژی ارتباطی در حال توسعه است و نقش دولت در کنترل امور، به‌ویژه جریان اطلاعات، روز به روز ضعیف‌تر می‌شود. فضای سایبر به دلیل پیشرفت ارتباطات و فراگیر شدن آن در سراسر جهان، به یک مسئله مهم تبدیل شده است. این فضا همچنین، همراه با مزایای فراوان، در بردارنده آفت‌ها و سوء استفاده‌هایی نیز است. فضای مجازی سبب دگرگونی ریخت جامعه و اخلاق در نظام ارزشی، گسترش جاسوسی نوین و توسعه نبردهای هیبریدی شده و از این جهت، تهدیدات امنیتی جدی را شکل داده است. تضمین استقلال و امنیت کشور در فضای سایبر بسیار حائز اهمیت است که به تحقق شبکه ملی اطلاعات در سه بعد زیرساخت، سرویس و محتوا وابستگی دارد. بسیاری از کشورهای صاحب قدرت سایبری برای مدیریت فضای سایبر خود مبادرت به طراحی و اجرایی نمودن شبکه ملی اطلاعات بومی نموده‌اند. در این پژوهش، با استفاده از روش تحقیق کیفی و توصیفی - تحلیلی، به تبیین مؤلفه‌های مطلوبیت استقرار شبکه ملی اطلاعات در کشور با استفاده از تجربیات سایر کشورهای پیشرفته مثل روسیه و چین و کشورهای حامی حقوق بین‌الملل ارتباطات پرداخته شده است. در این مقاله، به بررسی این مسئله پرداخته شده است که آیا حقوق بین‌الملل ارتباطات می‌تواند به تمام نیازهای کشورهای از جمله جمهوری اسلامی ایران در حفظ و صیانت سایبرنتیک پاسخ دهد یا نیازمند قوانین داخلی هستند؟ به طور کلی، تحقیقات در این حوزه نشان می‌دهد که حفاظت از فضای سایبر برای حفظ امنیت و استقلال کشورها بسیار حائز اهمیت است و تحقق حکمرانی این فضا برای مدیریت کلان جامعه دارای اهمیت حیاتی است.

کلمات کلیدی: شبکه ملی اطلاعات، اینترنت ملی، حقوق بین‌المللی ارتباطات، آزادی بیان.

۱ مقدمه

در کنار حقوق داخلی ارتباطات در دهه‌های اخیر، در سطح جهانی مقررات مختلفی از سوی سازمان‌های بین‌المللی و به‌ویژه «مجمع ملل متحد»، «یونسکو»، «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور» و سازمان جهانی مالکیت معنوی و همچنین برخی سازمان‌های منطقه‌ای مانند «شورای اروپا»، «اتحادیه اروپایی»، «پیمان

همکاری و امنیت اروپا»، «سازمان کشورهای آمریکایی و سازمان وحدت آفریقا» مقررات بین‌المللی و منطقه‌ای که در قالب قطعنامه‌ها، اعلامیه‌ها، عهدنامه‌ها و رهنمودهای حقوقی پدیدآمده‌اند که برای توسعه و تحکیم حقوق بین‌المللی ارتباطات به‌عنوان یک شاخه جدید حقوق بین‌الملل موقعیت مناسبی فراهم ساخته‌اند [۹]، معتمدنژاد (۱۳۸۸: ۴۴) که در ارتباط نوین و ارتباط بین انسان‌ها توسط متخصصین بسیاری مورد ارزیابی قرار گرفته است.

فضای مجازی به‌عنوان یک تمدن جدید، بدون قلمروی مشخص و حکومتی متعارف، در دنیای امروز وجود دارد. به همین دلیل، حکمرانی بر فضای مجازی یکی از چالش‌های بزرگی است که پیشروی حاکمیت‌ها قرار دارد. برای موفقیت در این حوزه، نیازمند کسب شناخت صحیح از این پدیده و مواجهه فعالانه با آن هستیم. در واقع، در استفاده یا عدم استفاده از فضای مجازی، هیچ‌گونه حق انتخابی وجود ندارد. به همین دلیل، بهترین گزینه برای ما، بهره‌گیری از فرصت‌ها و پرهیز از تهدیدات آن است. برای مدیریت فضای سایبر خود، بسیاری از کشورهای صاحب قدرت، شبکه ملی اطلاعات بومی خود را طراحی و اجرایی نموده‌اند. شبکه ملی اطلاعات به‌عنوان زیرساخت ارتباطی فضای مجازی کشور شبکه‌ای مبتنی بر قرارداد اینترنت به همراه سوئیچ‌ها و مسیریاب‌ها و مراکز داده است به صورتی که درخواست‌های دسترسی داخلی برای اخذ اطلاعاتی که در مراکز داد داخلی نگهداری می‌شوند به‌هیچ‌وجه از طریق خارج کشور مسیریابی نشود و امکان ایجاد شبکه‌های اینترنت، خصوصی و امن داخلی در آن فراهم شود (مرکز ملی فضای مجازی ۱۳۹۲).

باتوجه به فراگیر شدن فضای مجازی و تأثیر آن بر جوامع و به‌ویژه کشورمان، حکمرانی این فضا برای مدیریت جامعه دارای اهمیت حیاتی است. به‌منظور مدیریت صحیح فضای مجازی و ارتقاء حکمرانی آن در کشورمان، طراحی کلان شبکه ملی اطلاعات و بهره‌برداری از آن ضروری است. عدم استقرار شبکه ملی اطلاعات، نظام مدیریت این فضا را ناکارآمد و تهدیدات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... را بیشتر خواهد کرد. در این مقاله سعی در این است که ثابت شود داشتن اینترنت ملی و محدودیت‌ها در فضای سایبر خلاف حقوق بین‌الملل نیست، به همین علت در ابتدا حقوق بین‌الملل ارتباطات و آزادی بیان که اصلی‌ترین بحث در حقوق بین‌الملل ارتباطات هست را توضیح داده و بعد قرائنی آورده می‌شود که محدودیت‌ها در فضای سایبر و داشتن اینترنت ملی در برخی کشورها حتی کشورهای مبدع و مدعی آزادی بیان، مسئله حل شده‌ای هست و بعد به مسئله استیضاح تیک‌تاک پرداخته می‌شود که این کار خلاف حقوق بین‌الملل ارتباطات دانسته نمی‌شود و برای این مسئله دلایل خود را دارند و بعد از اینکه ثابت شد که هر محدودیتی در فضای سایبر خلاف حقوق بین‌الملل ارتباطات نیست، وارد بحث اینترنت ملی ایران شده و ثابت می‌شود که اینترنت ملی ایران خلاف حقوق بین‌الملل نیست و امری لازم است.

۲ پیشینه پژوهش

کاظم معتمدنژاد (۱۳۸۳) در کتاب ایران و اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، کاظم معتمدنژاد (۱۳۸۸) در کتاب حقوق ارتباطات، و حافظ محمدی (۱۳۹۹) در پژوهش شبکه ملی اطلاعات و تحقق حکمرانی سایبری در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد تجربه کشورها که به تعریف علوم ارتباطات و آزادی

بیان و شبکه ملی اطلاعات در سایر کشورها پرداخته‌اند؛ اما مشخص نکردند که این شبکه ملی اطلاعات ایران ناقض این حقوق هست یا نه مقاله در صدد این است که ثابت کند در شرایط فعلی که فضای سایبر نقش مهمی در حاکمیت کشورها دارد آزادی بی‌قید و شرط این فضا از نظر هیچ کشور و حاکمیتی و تحت هیچ حقوقی درست نمی‌باشد.

۳ حقوق بین‌المللی ارتباطات

رشته‌ی حقوق را می‌توان رشته‌ای مادر دانست که بنا به نیازهای جامعه انشعابات گوناگونی چون حقوق خصوصی، حقوق جزا، حقوق بین‌الملل، حقوق عمومی و رشته‌های جدیدی چون حقوق اقتصادی، حقوق تجارت بین‌الملل و حقوق ارتباطات را شکل داده است.

در حقیقت در جهان امروز هیچ علمی به‌صورت محض و مجزای از علوم دیگر چندان کاربردی نخواهد بود و باید عصر جدید در علوم را عصر علوم میان‌رشته‌ای توصیف کرد، علم حقوق نیز از این قاعده مستثنی نیست، چراکه قوانین و مقررات و چالش‌های حقوقی به سبب گسترش جوامع و روابط اجتماعی آن‌چنان گسترده شده است که دیگر یک حقوق‌دان نمی‌تواند بر همه‌ی حوزه‌های این علم احاطه داشته باشد و باید رشته‌ی خاصی را در حقوق انتخاب کند و عمق اطلاعات خود را در آن حوزه افزایش دهد.

در این میان حقوق ارتباطات از اهمیتی خاص و ویژه برخوردار است، چراکه با مهم‌ترین علم بشر یعنی ارتباطات که منشأ و مبنای علوم گوناگون است پیوند خورده است. برخی حقوق‌دانان حقوق ارتباطات را حقوق رسانه دانسته‌اند؛ اما حقیقت آن است که حقوق ارتباطات بسیار فراتر از حقوق رسانه است و همه‌ی حوزه‌های ارتباطی از قبیل مخابرات، ارتباطات رادیویی و... را نیز در بر می‌گیرد.

در جهان در حال توسعه‌ی امروز، ورود فناوری‌های نوین به علم ارتباطات روزبه‌روز بر نزدیکی مردم در این دهکده‌ی جهانی می‌افزاید؛ لکن این ارتباطات نیازمند چهارچوب و قاعده‌گذاری‌های خاصی برای جلوگیری از سوءاستفاده احتمالی و نظم بخشیدن به این ارتباطات است و این مهم تنها از عهده متخصصین خاصی برمی‌آید که هم بر حوزه علم حقوق احاطه داشته باشند و هم از علوم ارتباطات بهره‌مند باشند. تغییر و تحول و دگرگونی در علم حقوق ارتباطات بیش از هرکدام از رشته‌های حقوق است، چراکه وسایل ارتباط هر روز پیشرفت می‌کند و دچار تغییر و تحولات گوناگون می‌شود و متخصص این علم را وادار می‌کند که دانش خود را به‌روز نگاه دارد.

متخصصان حقوق ارتباطات، به دنبال طبقه‌بندی پروفیسور «فرنان ترو»، بنیان‌گذار و استاد فقید انستیتوی مطبوعات دانشگاه پاریس درباره قلمرو این رشته جدید، حقوقی، پنج زمینه یا بخش مربوط به آن را مورد بررسی قرار می‌دهند

(الف) مقررات حقوقی تأسیس و اداره مؤسسات ارتباطی

(ب) مقررات حقوقی حاکم بر محتوا و انتشار (مندرجات، برنامه‌ها و پیام‌های ارتباطی)

(پ) مقررات حقوقی حرفه روزنامه‌نگاری و حرفه‌های ارتباطی دیگر

(ت) مقررات حقوقی مالکیت معنوی

ث) مقررات حقوقی بین‌المللی ارتباطات (ما در این مقاله با این شاخه کار داریم) در شاخه پنجم حقوق ارتباطات که به وضعیت حقوقی بین‌المللی ارتباطات اختصاص دارد مقررات حاکم بر تکنولوژی‌ها و فعالیت‌های ارتباطی، مورد بررسی قرار می‌گیرند این مقررات از طریق ابزارهای حقوقی توسط نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای متفاوتی مانند مجمع عمومی سازمان ملل، اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور، یونسکو، سازمان جهانی مالکیت معنوی شورای اروپا اتحادیه اروپایی و ... وضع شده‌اند و زمینه‌های گوناگونی را در بر می‌گیرند [۹، معتمدنژاد ۱۳۸۸: ۳۰].

در میان مقررات مذکور اصول راجع به آزادی بیان و اطلاعات و محدودیت‌های آن، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و به همین مناسبت به آن می‌پردازیم.

۴ آزادی بیان

آزادی بیان از حقوق اساسی افراد در جامعه بشری محسوب می‌شود و در چارچوب حقوق بشر از جایگاه ویژه سیاسی و اخلاقی برخوردار است. آزادی بیان ابزاری جهت رساندن اندیشه و عقیده به دیگران است. حق برخورداری از آزادی بیان ریشه و مبنای بسیاری دیگر از آزادی‌ها همانند آزادی مطبوعات، حق دسترسی آزادانه به اطلاعات، حق انتقال و انتشار اندیشه‌ها، حق انتقاد، حق استقلال و رهایی از سانسور است. آزادی بیان به‌عنوان یک حق مبنایی در اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای حقوق بشر تصریح شده است. در بعد بین‌المللی، حق آزادی بیان در ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر و بند ۲ ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مورد شناسایی قرار گرفته است. در هر دو سند، حق آزادی بیان به‌عنوان حق افراد برای داشتن و ابراز نظر بدون دخالت دیگران و همچنین حق جستجو، به‌دست آوردن و بهره‌وری از اطلاعات و ایده‌ها تعریف شده است.

۱.۴ محدودیت‌های آزادی بیان

در بند ۳ ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی مقرر شده است که حق آزادی بیان می‌تواند موضوع محدودیت‌های قانونی قرار گیرد، محدودیت‌هایی که برای احترام به حقوق و شهرت دیگران یا برای تأمین امنیت ملی، نظم عمومی و سلامت جامعه ضرورت دارد.

مهم‌ترین سند درباره آزادی بیان، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر است، مطابق ماده ۱۰ این کنوانسیون، تمامی افراد بشر برای بیان ایده‌ها و نظرات خود بدون هیچ‌گونه سانسور یا دخالت از طرف دولت آزادند. موضوع آزادی بیان به طور خاص بیان‌هایی که باعث آزار و تبعیض یا باعث تحریک خشونت و دشمنی در مقابل دیگر افراد و گروه‌ها به‌وسیله اشاره به نژاد آنها، باور مذهبی، جنسیت یا گرایش جنسی آنها می‌شود را در بر نمی‌گیرد. دیوان اروپایی حقوق بشر بارها آزادی بیان را به‌عنوان یکی از مبنای جامعه دموکراتیک توصیف کرده؛ زیرا این اصل، حق هر فرد برای تبادل اطلاعات، مباحثه ایده‌ها و بیان نظرات را تضمین می‌نماید و توسعه هنری، علمی و تجاری در جامعه را پایه‌ریزی می‌کند.

برخورداری افراد از حق آزادی بیان در قوانین ملی اکثر کشورهای جهان نیز به رسمیت شناخته شده

است. شاید قوی‌ترین حمایت از آزادی بیان در قانون اساسی ایالت متحده آمریکا آمده است. در قانون اساسی آمریکا، ارزش آزادی بیان بر دیگر ارزش‌های دموکراتیک مثل برابری، احترام به شأن انسانی و حریم خصوصی ارجحیت دارد به نحوی که دیگر حقوق و ارزش‌های دموکراتیک نبایستی آزادی بیان را محدود کند. حمایت قانونی ارائه شده به آزادی بیان در ایالات متحده آمریکا نسبت به کشورهای دیگر جهان کم‌نظیر و یا حتی بی‌نظیر است. دیدگاه آمریکایی نسبت به آزادی بیان همیشه سازگار با هنجارهای حقوق بشر بین‌المللی و همچنین حمایت از آزادی بیان در دیگر کشورهای دموکراتیک جهان نبوده است. اگرچه هنجارهای حقوق بشر بین‌المللی و قوانین اساسی دیگر کشورهای دموکراتیک جهان، آزادی بیان را به‌عنوان یک حق مهم مورد شناسایی قرار می‌دهند لیکن آنان بر این باورند که این حق بایستی در مقابل دیگر حقوق دموکراتیک متعادل شود. به‌عبارت‌دیگر این کشورها محدودیت‌های معینی را بر آزادی بیان به رسمیت می‌شناسند [۲]، زاهدی (۱۴۰۰: ۱۰۳) که در ادامه بیان خواهد شد، پس می‌بینیم که مهم‌ترین مسائل مطرح شده حقوق بین‌الملل ارتباطات گاهی در یک سری چارچوب‌هایی قرار دارد که می‌تواند بنا بر قانون هر کشور تغییر کند.

۵ قوانین چین در مواجهه با رسانه‌های جدید

کشور چین دامنه وسیعی از قوانین و مقررات مرتبط با رسانه دارد که از مدت‌ها قبل وضع شده‌اند طی زمان آنچه تغییر کرده خود مقررات نبوده، بلکه درجه اجبار این مقررات تغییر کرده است همچنین این قوانین و مقررات محدودیت‌های واقعی رفتاری نیستند، بلکه ابزاری برای حکومت چین هستند که متناسب با شرایط سیاسی از آنها کند.

در محتوای آنلاین چین معیارهای محتوای اینترنتی (ICP) (۲۰۰۰) دارد: منع، تولید بازتولید یا توزیع محتوای اینترنت در صورتی که مغایر با اصول پایه قانون اساسی باشد یا امنیت کشور را به خطر اندازد، اسرار کشور را افشا کند یا ...

مقررات ۲۰۰۸ برای مدیریت سرویس برنامه‌های صوتی و تصویری اینترنت، منع مواردی مانند مغایرت با اصول پایه قانون اساسی به خطر انداختن اخلاق اجتماعی یا سنن فرهنگی ملت، تشویق کم سن و سالان به تبهکاری، خشونت زیاد، هرزه، قمار و آدم‌کشی و...؛ مقررات SAPPRFT برای کنترل محتوای برنامه‌های صوتی و تصویری در اینترنت (۲۰۰۹) این مقررات پیش‌تر عنوان شد علاوه بر مفاد، بالا، محتواهای زیر باید ویرایش یا حذف شوند آسیب به فرهنگ تاریخ و وقایع تاریخی چین، آسیب به تاریخ سایر کشورها بی‌احترامی به تمدن بشری و فرهنگ و سنت سایر کشورها، اولین و مهم‌ترین موضوع تلاش برای ایزوله کردن چین از جهان خارج است و کنترل محتوای وب، بزرگ‌ترین موضوع امروز چین در حوزه محتواست. چین از آن دست کشورهایی است که در آن اینترنت بیشترین سانسور و کنترل را دارد و شاخه‌های متعددی از حکومت سازوکار پیچیده‌ای را برای رگولاتوری سانسور و نظارت بر فعالیت‌های اینترنتی به کار می‌برند وزارت امنیت عمومی و نیروی پلیس بر اینترنت نظارت می‌کنند. گاهی اوقات وبسایت‌ها به کلی قطع می‌شود و کاربران به گزارش‌های خبری برون‌مرزی دسترسی ندارند. گاهی موتورهای جست‌وجو کلمات حساس را شناسایی می‌کنند، در این مورد، هیچ وبسایتی برای جست‌وجوی موضوعات حساس عمل نمی‌کند. بسیاری

اوقات حتی کاربران به آدرس وبسایت‌های حکومتی ارجاع داده می‌شوند. همچنین حکومت وبسایت‌هایی به‌عنوان توقیف «شهروند» برای تشویق مردم به گزارش دادن پیام‌های غیرقانونی یا غیراخلاقی در وب تأسیس کرده است. در زمینه سرویس OTT (محتوای ویدئوی اینترنتی قابل مشاهده روی تلویزیون) نیز چندین رگولاتور با هم‌پوشانی وظایف وجود دارند که مهم‌ترین آنها SAPPRT (در نقش رگولاتور انتقال و انتشار برنامه‌های صوتی و تصویری روی اینترنت) و MIIT (مجوزدهی سرویس‌های ارتباطات راه دور ارزش‌افزوده اینترنتی)، SIIO (رگولاتوری اخبار در اینترنت و نظارت بر محتوای آنلاین) و MOC (ارسال آنلاین محصولات فرهنگی در اینترنت شامل موسیقی و بازی) هستند. در این سرویس‌ها، رعایت دستورالعمل محتوایی الزام شده و الزاماتی برای تأمین‌کنندگان محتوای آنلاین برای خودتنظیم‌گری قرار داده شده است. همچنین در این سرویس، سرمایه‌گذاری خارجی اسماً ممنوع بوده و همچنین تأمین برنامه توسط شرکت‌های خارجی ممنوع است. تأمین‌کنندگان بومی نیز مطابق سیستم بازنگری واردات SAPPRT، تنها مجاز به تأمین محتوای خارجی مشخص مانند نمایش و فیلم خارجی هستند [۴، سعیدی ۱۴۰۱: ۳۹].

چین جزو کشورهایی است که در کنار استفاده از اینترنت، سال‌هاست شبکه ملی خود را راه‌اندازی کرده است. گفتنی است چین در برابر هجمه سایبری آمریکا بیشترین مقاومت بین‌المللی را تاکنون از خود نشان داده است. به طوری که تاکنون بیشترین تعداد بازی‌های ملی رایانه‌ای، موتور جستجوی ملی، میل سرویس‌های ملی و از همه مهم‌تر سیستم‌عاملی ملی را طراحی کرده است. اخیراً دفتر اطلاعات شبکه اینترنت ملی چین اعلام کرده که استفاده کاربران از وبلاگ‌ها و دیگر خدمات این شبکه با نام‌های مجازی ممنوع است و کاربران باید در فضای مجازی از نام و مشخصات حقیقی خود استفاده نمایند. پروژه سپر طلایی که به‌صورت عامیانه از آن به‌عنوان فایروال عظیم چین نیز یاد می‌شود، یک پروژه جهت کنترل و مراقبت از اینترنت است که توسط وزارت امنیت عمومی چین اجرا می‌شود. اجرای این پروژه از سال ۱۹۹۸ آغاز شد. کنترل اینترنت در چین به دلیل طیف وسیعی از قوانین و مقررات اداری بسیار شدید است. بیش از ۶۰ درصد مقررات اینترنتی مربوط به دولت چین، توسط ISPها، شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی اجرا می‌شود. نام «پروژه سپر طلایی» به طور اختصاصی و منحصرأ به سیستم حفاظت اینترنت چین اشاره داشته و به‌عنوان فایروال بزرگ چین نیز شناخته می‌شود. با این حال، برخی از کارشناسان حوزه فضای مجازی معتقدند که سپر طلایی و فایروال بزرگ، دو موجودیت جداگانه هستند که فایروال بزرگ یکی از چندین مؤلفه سپر طلایی چین است. برخی نیز معتقدند که پروژه سپر طلایی «چیزی بیش از یک دیوار آتش نیست». یک سیستم نظارت پیشرفته که به دولت این امکان را می‌دهد تا درخواست‌های جستجوی خاص را نظارت کند، فعالیت‌های کاربران اینترنتی را رصد و ردیابی کند [۷، محمدی ۱۳۹۹: ۸].

۶ فرانسه رتبه اول محدودیت اینترنت در اروپا

در فرانسه به دنبال پیروی انقلاب کبیر این کشور که ریشه‌دارترین و گسترده‌ترین انقلاب آزادی‌خواهی و دموکراسی طلبی غربی به شمار می‌رود، آزادی مطبوعات موردتوجه فراوان قرار گرفته است. در اعلامیه حقوق بشر و شهروند انقلاب فرانسه که در ۲۶ آگوست ۱۷۸۹ در پاریس انتشار یافت، برای نخستین بار،

تعریف‌های حقوقی دقیقی از آزادی به معنای اعم و همچنین آزادی ارتباطات به صورت عام و آزادی مطبوعات به صورت خاص ارائه و حدود آنها نیز مشخص شدند.

ماده ۱۱ اعلامیه راجع به آزادی ارتباطات و از جمله آزادی مطبوعات چنین پیش‌بینی کرده است: «انتقال و انتشار آزاد افکار و عقاید، یکی از گران‌بهارترین حقوق انسانی است، بنابراین هر شهروندی می‌تواند آزادانه سخن بگوید، بنویسد و چاپ کند، مگر در مواردی که برای مقابله با سوءاستفاده از این آزادی، در قانون مشخص شده‌اند و قابل تعقیب‌اند»، فرانسه از سال ۱۹۸۸ یک سری مقررات کیفری مخصوص مبارزه با جرائم رایانه‌ای را وضع کرده است. در واقع تا این تاریخ هیچ نوع جرم‌انگاری خاصی که شامل بزهکاری مربوط به رایانه باشد در فرانسه وجود نداشت. پیش‌از این رایانه نه به عنوان یک عنصر جرم‌زا، بلکه به عنوان وسیله‌ای در خدمت ادارات که امکان طبقه‌بندی مجموع کارهای انسانی را فراهم می‌کرد تلقی می‌شد؛ از این رو هنگامی که پارلمان فرانسه در ششم ژانویه ۱۹۸۷ برای اولین بار اقدام به وضع قوانین در خصوص رایانه کرد آن را به تعریف جامع مقررات حقوقی رایانه و تنظیم آنچه علمای حقوق آن را منشور بزرگ حقوق بشر در مورد انفورماتیک نامیدند اختصاص داد. در این قانون که به قانون «انفورماتیک آزادی» نیز معروف است فناوری رایانه‌ای فقط به عنوان وسیله‌ای که می‌توان با آن حقوق افراد، به ویژه حق رعایت حریم خصوصی آنان را مورد تجاوز قرارداد در نظر گرفته شده بود نه به عنوان وسیله‌ای برای آسیب رساندن به اموال و دارایی‌های مردم؛ بنابراین تنها مقررات کیفری در خصوص رایانه که تا پایان سال‌های دهه ۱۹۸۰ در حقوق موضوع فرانسه وجود داشت، به زیر پا گذاشتن مقررات مربوط به حمایت از داده‌های شخصی افراد مربوط می‌شد تنها در سال ۱۹۸۸ یعنی دقیقاً ۱۰ سال بعد از تصویب قانون «انفورماتیک و آزادی»، پارلمان فرانسه متن قانونی دیگری راجع به محیط انفورماتیک به تصویب رساند. قانون ۵ ژانویه ۱۹۸۸ بنابه درخواست منتخبان مردم فرانسه در پارلمان که امیدوار بودند خلأ حقوقی را که تا آن زمان در حقوق فرانسه وجود داشت، پر کنند، به تصویب رسید. این قانون به عنوان قانون «گودفرن» برگرفته از نام نماینده‌ای که این طرح دوم را به مجلس ملی ارائه و از آن دفاع کرد، معروف شد. نتیجه اینکه جرائم رایانه‌ای از این تاریخ به بعد در مواد بند ۳۳۳ قانون جزای فرانسه در یک مبحث تحت عنوان جرائم علیه سیستم‌های پردازش داده‌ها مورد توجه قرار گرفت. در پارلمان فرانسه این طرح به عنوان یک متن صریح کوتاه، ساده و پاسخگوی نیاز زمان معرفی شده بود؛ بنابراین قانون گودفرن بر خلاف قانون انفورماتیک و آزادی هیچ اشتیاقی به تنظیم مقررات درباره انسانی که فعالیت‌های او به صورت انفورماتیک ارائه می‌شود ندارد؛ از این رو به نظر می‌رسد که این قانون تا اندازه زیادی شبیه یک متن ساده و موردی است [۴، سعیدی ۱۴۰۱: ۱۱۰].

طبق بررسی‌ها در اتحادیه اروپا فرانسه شدیدترین نظارت‌های حکومتی بر فضای مجازی را دارد و شهروندان حق جست‌وجوی برخی عبارات را ندارند. پرونده حکمرانی فضای مجازی اینترنت در فرانسه از سال ۱۹۹۴ در دسترس عموم قرار گرفت و در ابتدا فقط در معدود شرکت‌ها و دانشگاه‌ها در اختیار تعداد کمی از کاربران قرار گرفت، عموم مردم از سال ۱۹۹۴ به اینترنت دسترسی پیدا کردند و از اوایل دهه ۲۰۰۰ با ظهور ADSL دسترسی به طور گسترده فراهم شد.

در اتحادیه اروپا، فرانسه شدیدترین نظارت‌های حکومتی بر فضای سایبری را دارد طبق قانون‌های هادویی و لویسی مصوب سال ۲۰۰۹، کاربران ناقض قوانین شبکه از دسترسی به آن محروم می‌شوند و علاوه بر فهرست

بلندی از تارنماهای غیراخلاقی یا ایدئولوژیک مسدود، شهروندان حق جست‌وجوی برخی عبارات را ندارند. اینترنت مدارس نیز بسیار محدود هستند [۴، سعیدی ۱۴۰۱: ۱۱۱].

۷ بخش روسی اینترنت

روسیه مدعی است که مدیریت و حاکمیت بخش روسی‌زبان شبکه جهانی اینترنت بر عهده این کشور است. این ادعا، مبنی بر ایجاد زیرساخت مستقل منابع شبکه، از جمله DNS برای جلوگیری از تحمیل حاکمیت بر زیرساخت‌های شبکه RUnet در عین حفظ سازگاری با بقیه اینترنت جهانی است. نوع بیان و ادعای روسیه در تعریف بخش روسی اینترنت، حفظ سازگاری و همکاری با اینترنت جهانی بوده و بر این اساس، نهاد نظارت فدرال روسیه با موتورهای جستجو و شرکت‌های Google، Yandex، Sputnik و Mail.Ru درخواست برقراری ارتباط داشته است. این اپراتورها به‌استثنای گوگل، با سیستم ارتباط برقرار کرده و الزامات قانونی را رعایت کردند. RUnet فرصت توسعه قوانین مرتبط با زیرساخت‌های مهم اینترنت را فراهم کرده و تلاش می‌کند تا امکانی را فراهم آورد تا در شرایط اضطراری یا خاموشی (متوقف‌شدن سیستم‌ها توسط کشورهای متخاصم)، مستقل از اینترنت کار کند. برای کاربران عادی، اصطلاح RUnet به معنی، دسترسی به خدمات و محتوای وبسایت‌ها برای کاربران روسی، بدون نیاز به مهارت‌های زبان خارجی است. به‌عنوان مثال موتورهای جستجوگر، خدمات پست الکترونیکی، آنتی‌ویروس‌ها، فرهنگ لغت روسی و ارائه‌دهندگان خدمات آنلاین که دارای یک دفتر در روسیه هستند. (از جمله شرکت‌های خارجی مثل آمازون، یوتیوب، PayPal، eBay و غیره). با وجود بسیاری از وبسایت‌های بین‌المللی با کیفیت بسیار بالا و جستجوگر گوگل که حدود ۱۰ سال از ساختار روسی پشتیبانی کاملی داشته، امروزه برخی از کاربران روسی علاقه‌ای به استفاده از خدماتی مانند فیس‌بوک یا گوگل‌مپ ندارند، زیرا خدمات بومی دارای ویژگی‌های خاص کشور روسیه و دارای جامعه محلی هستند. علاوه بر این، بسیاری از مقامات دولت روسیه به طور فعال از این اصطلاح به‌عنوان مترادف اینترنت در قلمرو روسیه یعنی زیرساخت‌های اینترنتی که تابع قوانین روسیه است (از جمله قوانین سانسور روسیه، کپی‌رایت، شرکت‌های بزرگ، قوانین تبلیغ و غیره) استفاده می‌کنند. ایده اصلی RUnet، یک اینترنت مستقل بوده که با شبکه سراسری کره شمالی که کاملاً از اینترنت جهانی جدا است، متفاوت است. این سیستم‌های اینترنتی مستقل، شباهت‌هایی به «شبکه چین» دارد. به‌ویژه از نظر کنترل جریان داده‌ها از داخل و خارج از کشور و هدف آن‌ها صرفاً کنترل دسترسی به اینترنت در یک منطقه جغرافیایی خاص نیست. بلکه هدف واقعی، تأمین ابزارهای لازم برای اعمال سطح حاکمیتی در حوزه دیجیتال است که در دنیای فیزیکی نیز صورت می‌گیرد. در چنین شرایطی، دولت، کنترل مستقیم زیرساخت‌های اینترنت را در خاک خود به عهده می‌گیرد و به آن اجازه دفاع از سیستم‌ها در برابر حملات خارجی باهدف تضمین تمامیت ارضی مشابه حوزه فیزیکی را می‌دهد. در حال حاضر، انجمن غیردولتی مستقر در ایالات متحده (ICANN) زیرساخت‌های پایه اینترنت جهانی را مدیریت می‌کند. برای کشورهایی مانند ایران، روسیه و چین، این وضعیت پر ریسک است، زیرا این سازمان هرچند مستقل از دولت آمریکا بوده، می‌تواند در برابر مداخلات واشنگتن آسیب‌پذیر باشد. در نهایت، مفهوم حاکمیت اینترنت مطلوب این کشور، بر این ایده وابسته است که باید در

ایجاد پایه‌های عملکرد اصلی اینترنت از طریق کنترل مستقیم بر سرورهای DNS که اساساً همه ترافیک را به صورت آنلاین هدایت می‌کنند، بین کشورها برابری ایجاد شود. البته برای روسیه این صرفاً تلاشی برای ایجاد برابری در زیرساخت‌های اینترنت نیست. مسکو با در نظر گرفتن تغییراتی در عملکرد RUnet، اهداف عملی‌تری را در ذهن دارد. با وجود اختلافات فزاینده بین مسکو و غرب و به‌ویژه با افزایش تمرکز در حوزه سایبر، روسیه نگران آسیب‌پذیری زیرساخت‌های داخلی خود در برابر حملات سایبری بزرگ خارجی است. ضمناً یک زیرساخت مستقل‌تر و توانایی حفظ مقداری از کارکردهای داخلی در هنگام قطع ارتباط با دنیای خارج، می‌تواند دفاعی بیهوده و درعین حال مؤثر را در برابر چنین تهدیدهایی فراهم کند. درعین حال، امنیت اطلاعات برای تلاش‌های مسکو درباره RUnet از اهمیت اساسی برخوردار است. با توجه به ماهیت ذاتی اینترنت، مکاتبات آنلاین بین شهروندان روسی و اشخاص، اغلب زیرساخت‌های داخلی روسیه را مدنظر قرار نداده و این خطر را از نظر مسکو ایجاد می‌کند که قدرت‌های خارجی می‌توانند از این طریق، این ارتباطات را پالایش کرده یا در آن اختلال ایجاد کنند؛ بنابراین، با طراحی مجدد زیرساخت‌های اینترنتی خود برای مقابله با این‌گونه تهدیدات، مسکو همچنین درصدد است تا اطمینان حاصل کند که ارتباطات دیجیتال یا انتقال داده‌ها بین روس‌ها، زیرساخت‌های داخلی این کشور را ترک نمی‌کند [۷، محمدی ۱۳۹۹: ۶].

۸ حق دسترسی به اینترنت در آمریکا

بی‌طرفی اصطلاحی است که نخستین بار در سال ۲۰۰۰ از سوی کمیسیون فدرال ارتباطات آمریکا در مورد بی‌طرفی نسبت به داده‌های در حال جریان به کار رفت و سپس با توسعه مفهومی، به کل زنجیره ارزش در اینترنت تسری یافت.

به موجب این اصل باید با بسته‌های داده به نحو برابر و بدون تبعیض بر اساس نوع برنامه کاربردی، محتوا و مقصد آنها رفتار شود به گونه‌ای که کاربران اینترنت حق جست‌وجو و گردش در شبکه و انتخاب وبسایت‌ها، برنامه و خدمات اینترنتی و بیشترین امکان دسترسی به محتوای اینترنت محور را داشته باشند.

اصل بی‌طرفی اعمال کلی منع تبعیض در ارتباطات اینترنتی را دنبال می‌کند. طبق این اصل، کاربران باید بتوانند هر نوع فناوری و برنامه کاربردی را به کار گیرند و به سرویس‌های مورد نظر خود دسترسی داشته باشند، بدون آنکه ترافیک مربوط به آن برنامه یا خدمات از سوی اپراتورهای شبکه، موتورهای جست‌وجو و دیگر بازیگران اینترنت جهت‌دهی یا اولویت‌بندی شود. همچنین، ترافیک اینترنتی نباید به طور تبعیض‌آمیز مسدود شود، مگر اینکه برای حفظ امنیت شبکه لازم و متناسب باشد؛ تبعیض در دسترسی به اینترنت ممکن است به دلایل و توجیهات فنی (نبود پهنای باند و زیرساخت‌های فنی لازم برای اینترنت جهانی و پرسرعت)، اقتصادی (عدم تنظیم قواعد رقابت بین ارائه‌دهندگان خدمات دسترسی)، اجتماعی (عدم احترام به ترجیحات و انتخاب‌های مصرف‌کنندگان اینترنت و مواجه کردن آنها با انبوه اطلاعات خواسته و ناخواسته) و حقوقی (مدیریت قراردادهای ارائه خدمات و نبود حمایت‌های لازم از کاربران در برابر شروط اجحاف‌آمیز) صورت گیرد.

براین اساس، اصل بی‌طرفی آثار و مزایای زیادی بر کاربران اینترنت دارد؛ از جمله اینکه به تحقق شفافیت،

تنوع و تکثر در اینترنت (در برابر تمرکز و انحصار) کمک می‌کند، از سانسورهای ساختاری و سیستماتیک آزادی بیان و اطلاعات پیشگیری کرده و انگیزه‌های لازم برای خلاقیت، نوآوری و رقابت را فراهم می‌کند [۲]، انصاری ۱۳۹۹: ۶۷].

برخی از حقوقی که مصرف‌کنندگان اینترنت به‌موجب این اصل به دست می‌آورند و تعهداتی که متناظر با این حقوق برای دولت و ارائه‌دهندگان خدمات دسترسی ایجاد می‌شود در مصوبات اتحادیه اروپا درباره اصل بی‌طرفی اینترنت و گزارش عمال آن در دولت‌های عضو اتحادیه، گزارش‌های گزارشگران آزادی بیان، قواعد کمیسیون فدرال ارتباطات آمریکا به‌صورت زیر آمده است:

۱. حق دسترسی به محتوای قانونی اینترنت انتخابی خود و ارسال هرگونه محتوای قانونی به انتخاب خود؛
۲. حق انتخاب و اجرای هرگونه نرم‌افزارهای کاربردی و استفاده از سرویس‌های صوتی و ویدئویی به انتخاب خود؛
۳. حق دسترسی به هرگونه موتور جست‌وجو به انتخاب خود؛
۴. حق اتصال دستگاه‌های انتخابی غیر آسیب‌رسان به شبکه؛
۵. حق برخورداری از رقابت در بین ارائه‌دهندگان شبکه، ارائه‌دهندگان سرویس و نرم‌افزارهای کاربردی و ارائه‌دهندگان محتوا؛
۶. حق دریافت اطلاعات واضح و آشکار به زبان ساده در مورد سرعت، قابلیت‌ها، محدودیت‌ها و قیمت‌گذاری تقریبی هرگونه سرویس عمومی اینترنت.

مسئولیت اصلی تحقق بی‌طرفی شبکه با دولت است که باید علاوه بر تصویب و انتشار عمومی ضوابط مربوط به این موضوع، گزارش اقدامات مرتبط با آن را نیز به‌صورت عمومی منتشر کند. دسترسی به اینترنت باید امن باشد بدین معنا که در نتیجه دسترسی به اینترنت نباید تهدیدی متوجه افراد شود. بدین منظور، دولت‌ها علاوه بر اینکه باید حق بی‌نامی و استفاده از رمزگذاری را به رسمیت بشناسند، مکلف هستند با اتخاذ تدابیر لازم، اعم از فنی و قانونی، ارتکاب برخی اعمال از طریق اینترنت را منع و کنترل کنند. دولت‌ها باید فرایند جمع‌آوری، پردازش و استفاده از داده‌های مذکور را قانونمند کنند، همانند دولت آمریکا که با وضع قوانین متعدد به این سمت رفته‌اند امن بودن اینترنت ایجاب می‌کند که دولت‌ها از کودکان در برابر آسیب‌های ناشی از دسترسی به اینترنت حفاظت کنند. دسترسی کودکان به اینترنت را نظام‌مند کنند، ارتکاب خشونت و آزار علیه آنها را جرم‌انگاری کرده و از کودکان در برابر مطالب غیر سالم و زیان‌بار حفاظت کنند. آمریکا در این زمینه قانون خاصی تصویب کرده است [۲]، انصاری ۱۳۹۹: ۶۸].

کشور آمریکا سردمدار جریان آزاد اطلاعات است، این کشور در کنفرانس بین‌المللی آزادی اطلاعات در ۱۹۴۸، با تمام قوا در برابر شوروی و کشورهای سوسیالیستی صف‌آرایی کرد؛ در کنفرانس ژنو، آمریکا برای

به کرسی نشاندن نظریه‌های خود به طور مستقیم طرح‌های مختلفی ارائه کرد. پیشنهادی ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر درباره آزادی اطلاعات با وجود مخالفت‌های شدید کشورهای سوسیالیستی و فرانسه بر سر محدودیت‌های این آزادی، تصویب شد. بدینگونه آمریکا و شوروی برای نخستین بار، در یک کنفرانس بین‌المللی با یکدیگر برخورد کردند. آمریکایی‌ها از آزاد بودن کامل اطلاعات در سطح جهانی به منظور حفظ تفاهم بین‌المللی و تحکیم صلح دفاع می‌کردند. شوروی‌ها در برابر مواضع آمریکا، اصل حاکمیت ملی کشورها و نظریه "خدمات عمومی" دولتی در مورد اداره وسایل ارتباط جمعی را عنوان کردند. آنها معتقد بودند که اداره وسایل ارتباط جمعی باید در کنترل دولت باشد و اگر در امور مربوط به ارتباطات و اطلاعات در سطح جهانی مداخله شود، در حاکمیت ملی آنها مداخله می‌شود [۸، معتمدنژاد، ۱۳۸۳: ۹۳]. اما می‌بینیم که آمریکا برای حفظ منافع خود پا روی این قانون گذاشته است که یکی از مصادیق آن استیضاح مدیرعامل تیک‌تاک است.

۱.۸ استیضاح مدیرعامل تیک‌تاک در فضای آزادی بیان و اهمیت نظارت بر فضای مجازی

استیضاح مدیرعامل تیک‌تاک مسئله‌ای هست که چالش‌هایی به دنبال داشته است، و از آن جهت که مسئله جدیدی در نوع خود است نظرات ضدونقیضی را به دنبال داشته است، اما چیزی که مورد تأیید همگان است، این است که جمع این بازخواست و آزادی بیان کار دشواری است حتی با تمام دلایلی که دولت آمریکا برای آن بیان کرده است.

آمریکا تمام قوانین دنیا را بر پایه جریان آزادی اطلاعات پیاده کرده است و این به نفع آمریکا است که اطلاعات در آنجا تولید و در آنجا ذخیره می‌شود، ولی جایی که منافع آمریکا به خطر افتاد قوانین مقابل آزادی بیان وضع کردند؛ تنها دو کشور هستند که می‌گویند آزادی بیان جزء امور طبیعی انسان‌ها هست و بقیه کشورها می‌گویند جزء امور موضوعه هست، آمریکا که سردمدار آن بود که به هیچ‌عنوان نباید اطلاعات محدود شود وقتی گوشه‌ای از منافعش به خطر می‌افتد به تکاپو می‌افتد که جلوی آن را بگیرد برای همین قوانینی از جمله قانون «محدود کردن ظهور تهدیدات امنیتی (RESTRICT)» که فناوری اطلاعات و ارتباطات را هدف قرار می‌دهد، وضع کردند و این قانون به دولت آمریکا اجازه می‌داد کاربران را برای استفاده از تیک‌تاک محدود کند، و قانون دیگری وضع کردن که نیروهای نظامی، انتظامی، امنیتی و اطلاعاتی آمریکا حق استفاده از هیچ پلتفرم غیرآمریکایی را ندارند؛ پس آن چیزی که در بطن این ماجرا مشخص است این است که استیضاح مدیرعامل تیک‌تاک برای این بود که در اول شاید اطلاعات آمریکایی‌ها در جای دیگر ذخیره شود و جلوی این را بگیرند و در مرحله بعد مدیریت افکار عمومی انجام داده و به اقناع مردم بپردازند، چون اگر مسائل اخلاقی مسئله مورد نظر بود، در مورد بقیه پلتفرم‌ها مخصوصاً پلتفرم‌های آمریکایی هم همین موارد و اشکال وارد است. منشور سازمان ملل متحد بند ۱ و بند ۱۹ و قانون بشر در بند ۱۹ به صراحت تأکید می‌کند که آزادی بیان حق همه جامعه است و هیچ‌کس حق محدود کردن آن را ندارد، و آمریکایی‌ها پیرو و امضاکننده این طرح هستند و این پیگیری آمریکا در مورد تیک‌تاک طبق حقوق بین‌الملل ارتباطات خلاف قانون است و آمریکا حق چنین قانون‌گذاری‌هایی در مقابل حقوق بین‌الملل ندارد، چون قوانین حقوق بین‌الملل بالاتر از قوانین موضوعه در کشورهاست، ضمن اینکه این موارد در خود قانون اساسی آمریکا هم هست که هر نوع

محدودیتی علیه آزادی بیان نباید قانون گذاری شود و این قانون دیگر قوانین که وضع کردند برای این است که دولت برای دسترسی افراد، آزادی دریافت اطلاعات، انتشار اطلاعات، آزادی استفاده از هر وسیله برای انتشار و دریافت اطلاعات بتواند محدودیت اعمال کند که آزادی این موارد را حقوق بین الملل در برمی گیرد و قوانین دیگر قوانین موضوعه کشور آمریکا در مقابل حقوق بین الملل و مخالف آن است (اکبری. ک، نشست علمی استیضاح تیک تاک در آمریکا: بررسی محدودیت شبکه های اجتماعی در کشورهای مدعی دموکراسی، ۲۵ اردیبهشت ۱۴۰۲).

این نشست نشان از اهمیت فوق العاده فضای مجازی برای سیاستمداران و قانون گذاران ایالات متحده، اولین، بزرگترین و تنها سیاست گذار کلان این حوزه در جهان است و به وسیله آن ما دست یافتیم به اینکه بعضی از محدودیتها که در جمهوری اسلامی برای بعضی پلتفرمها انجام شد کاملاً مطابق قوانین بین الملل ارتباطات بود؛ چون این محدودیتها برای این بود که این پلتفرمها کانونی برای آموزش کاربرد سلاح علیه کشور، ایجاد جنگ داخلی، ایجاد خشونت در داخل کشور و ... بودند، و تمامی این موارد که اغلب در پلتفرمهای آمریکایی ترویج می شد به صراحت مخالف حقوق بین الملل ارتباطات است پس در نتیجه و این محدودیتهایی که توسط کشور ایران بر روی برخی پلتفرمها اعمال شد همه موافق حقوق بین الملل بود و همه اینها مطابق آزادی بیان است و همه اینها اهمیت تشکیل شبکه ملی اطلاعات را به ما گوشزد می کند.

۲.۸ شبکه ملی اطلاعات ایران

شبکه ملی اطلاعات طبق تعریفی که شورای عالی فضای مجازی در مصوبه جلسه پانزدهم خود در تاریخ ۳/۱۰/۹۲ ارائه داده است به عنوان زیرساخت ارتباطی فضای مجازی کشور، شبکه ای مبتنی بر قرارداد اینترنت به همراه سوئیچها و مسیریابها و مراکز داده ای است به صورتی که درخواستها دسترسی داخلی برای اخذ اطلاعاتی که در مراکز داده داخلی نگهداری می شوند به هیچ وجه از طریق خارج کشور مسیریابی نشود و امکان ایجاد شبکه های اینترنت و خصوصی و امن داخلی در آن فراهم شود، بحث شبکه ملی در کشور از اواخر سال ۱۳۸۴ مطرح و مهم ترین دلیل پیاده سازی این شبکه در آن سال کاهش وابستگی به شبکه جهانی اینترنت اعلام شد [۱۰، همایون و هاشمی، ۱۳۹۶: ۱۲].

شبکه ملی اطلاعات در یک نگاه کلی، همان اینترنت با مدیریت داخلی است که همه استانداردهای امنیتی، فرهنگی و فنی در آن رعایت شده است. یعنی، همه اطلاعات و ارتباطات، کارها، خریدها، بازیها و ... در یک شبکه داخلی؛ مدیریت، نگهداری و محافظت می شود.

شبکه ملی اطلاعات که با نامهای دیگری شامل «اینترنت ملی»، «اینترنت ملی ایران» و «شبکه ملی اینترنت» نیز، شناخته می شود، پروژه ای برای توسعه شبکه زیرساخت امن و پایدار ملی در ایران است. در مجموع شبکه ملی اطلاعات یعنی برقراری ارتباطات و ارائه خدمات در فضای مجازی به شکل ارزان، پرسرعت، امن و سالم. در حقیقت این شبکه باید بتواند نیازهای واقعی و مشروع مردم را در بستری پرسرعت، قیمتی پایین، امنیتی جامع و پایدار و در عین برخورداری از بالاترین حد سلامت پاسخگوی نیازهای مشروع مردم در فضای مجازی باشد و زمینه ارتباط کاربران ایرانی با یکدیگر را از بستر داخلی و ارتباط با خارج از کشور را از بستر بین الملل مهیا کند [۵، کمالی ۱۳۹۸: ۳۶].

سازمان‌ها در عصر حاضر صاحب انبوهی از اطلاعات به‌عنوان دارایی خود هستند. اطلاعاتی که نیاز به حفاظت دارد تا در معرض خطر و آسیب قرار نگیرد. اشتراک اطلاعات، نظام مدیریت اطلاعات در سازمان‌ها باید دارای الگوی عمل و برنامه جامع باشد و از امکانات و تجهیزات اختصاصی بهره‌برداری کند. شبکه درون‌سازمانی واجد یک سری تمهیدات است که به طور معمول از سوی مدیریت‌های داخلی مورد توجه قرار می‌گیرد؛ اما هنگامی که در یک سپهر گسترده؛ یعنی کشور، امنیت سازمان‌ها مطرح می‌شود نمی‌توان اهمیت شبکه ملی اطلاعات را نادیده گرفت. برای ناامنی در فضای سایبر تنوع اهداف و انگیزه‌ها متفاوت است. برخی افراد در واقع به دنبال هیچ‌گونه منفعتی نیستند و برای سرگرمی و تفریح مبادرت به رفتارهای ناامن‌کننده و ضداجتماعی می‌کنند، کدنویسان خرد از جمله این افراد هستند که هک کردن اطلاعات و منابع پایگاه‌های شخصی و سازمانی از نمونه کارهای آنان است؛ یک بخش که قاطبه مهاجمان و ناامن‌کننده‌های فضای سایبر را تشکیل می‌دهند افراد انتقام‌جو و منفعت‌طلب هستند که بدنه اصلی مخاطرات و تهدیدهای سایبری را تشکیل می‌دهند. اینان به دلایل مختلفی از جمله پیشینه تجاری که با دیگر افراد داشته‌اند و در یک سری مرادوات و معاملات ناکام بوده‌اند به این جهت وارد عمل شده و اقدامات مخرب را انجام می‌دهند؛ بخش دیگری که کار حرفه‌ای در زمینه تهدیدهای سایبری را طراحی و دنبال می‌کنند برنامه‌نویسان خبره‌ای محسوب می‌شوند که با مقاصد و اهداف سازماندهی شده برای ضربه‌زدن به ساختارها و موقعیت‌های سرزمینی یا سازمانی برای احراز و ارتقای موقعیت خود از موضع برتری جویی اقدام می‌کنند که معمولاً دامنه فعالیتشان گسترده است و تبعات آن می‌تواند بسیار وخیم باشد از عملیات هکری، سرقت و دستبرد تا حملات تخریبی سایبری تأسیسات و پروژه‌ها و ایجاد اختلال در عملکرد سامانه‌ها و برنامه‌ها و جنگ‌های سایبری در سطوح مختلف سبک تا سنگین از این طریق به انجام می‌رسد [۵، کمالی ۱۳۹۸: ۳۷].

شبکه ملی اطلاعات دارای مزایایی است که باعث شده ایران، مانند بسیاری از کشورهای پیشرفته دیگر، به دنبال آن باشد. چند نمونه از این مزایا عبارت‌اند از:

۱. کاهش مراجعات بیهوده کاربران به اینترنت بین‌الملل و دریافت تکراری اطلاعات که به این معناست که هم در هزینه‌های ارزی صرفه‌جویی فراوانی صورت می‌گیرد و هم سرعت دسترسی به اطلاعات با افزایش بسیار زیادی مواجه خواهد شد؛
۲. با تشکیل ابر اطلاعات و استفاده شرکت‌ها، سرورهای خود را به داخل کشور منتقل می‌کنند؛ زیرا هم از جهت قیمت و هم از جهت سرعت، کاملاً به سود آن‌هاست. این موضوع به همین نسبت برای مصرف‌کننده داخلی با مزیت قیمت و سرعت همراه خواهد بود؛
۳. استفاده بیشتر کاربران از پهنای باند داخلی، به معنای کاهش قیمت اینترنت برای مصرف‌کنندگان خواهد شد؛
۴. بارگذاری اطلاعات (آپلود) برای تولیدکنندگان اطلاعات رایگان خواهد بود؛ بنابراین، راه‌اندازی سایت و سایر خدمات از این جهت هزینه‌ای در برنخواهد داشت. همچنین، تولیدکنندگان داخلی برای تولید ترافیک، از محل درآمد ترافیک اینترنت وجوهی را دریافت خواهند کرد، همانند شرکت‌های معروفی

مثل آمازون؛ بنابراین، غالب مردم به جای مصرف اطلاعات، به تولید اطلاعات علاقه‌مند خواهند شد. این موضوع موجب به وجود آمدن خودکار نهضت تولید محتوا خواهد شد. همچنین، وقتی تولید محتوا افزایش پیدا کند، مصرف‌کننده گزینه‌های زیادی برای انتخاب خواهد داشت و تحقیقاً به تولیدات فاخر مراجعه خواهد کرد. در نتیجه، گرایش افراد به تولید محصولات فاخر خواهد بود، نه غیرمفید و بی کیفیت؛

۵. تفاوت قیمت اینترنت بین‌المللی و ترافیک داخلی وجود دارد. به این معنا که اینترنت بین‌المللی با همین قیمت و ترافیک داخلی با یک‌دهم قیمت فعلی عرضه خواهد شد. این تفاوت فاحش در قیمت باعث می‌شود کاربران غالب نیازمندی‌های خود را با سرویس‌های خوب داخلی برطرف کنند و سرویس‌های خارجی با کاهش استفاده کاربران مواجه شوند (مانند اتفاقی که برای سرویس وبلاگ افتاد).

۶. شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات، باتوجه به افزایش فراوان سود حاصل از مراجعه کاربران داخلی، ملزم به رعایت پیوست فرهنگی می‌شوند، به این معنا که حق ندارند محتوای ناسالم و یا هر محتوایی که با فرهنگ اسلامی - ایرانی در تعارض است، نگهداری و در اختیار کاربران قرار دهند و در صورت تخلف، به راحتی با دیگر شرکت‌ها جایگزین می‌گردند.

۷. در این شرایط، می‌توان با شرکت‌های معروفی مانند گوگل مذاکره کرد؛ زیرا تا قبل از این، گفتگو با چنین شرکت‌هایی اصلاً عقلانی نبود و مزیت‌ها در میدان عمل کاملاً به سود این شرکت‌ها بود؛ اما در صورت داشتن شبکه ملی اطلاعات، وضعیت این شرکت‌ها در کشورمان مانند چین خواهد شد که به‌عنوان نمونه، گوگل هر ساله قرارداد فعالیت خود در چین را تمدید می‌کند و متعهد می‌شود که تمامی قوانین چین را مراعات و مطابق سیاست‌های چین اقدام به فعالیت نماید [۶]، کهوند ۱۳۹۶: [۸۵].

باتوجه به مزایای فوق، شبکه ملی اطلاعات به‌عنوان یک پروژه مهم و استراتژیک برای توسعه کشور و ارتقای سطح فناوری و اطلاعات در جامعه، بسیار حائز اهمیت است؛ و از آن‌جهت که کشورهای همچون چین، روسیه و حتی آمریکا در این فضا پیشرفت‌های قابل توجهی داشته‌اند، باید به این نکته توجه کنیم که در حالت کلی تمام کشورهای پیشرفته یا برای تحقق سرعت و کیفیت بالا در ارتباطات داخلی و ایجاد امنیت سایبری خود اقدام به ایجاد شبکه‌های ارتباطی داخلی کرده‌اند یا اینکه همچون ایران در حال ایجاد و توسعه این شبکه هستند، اما به هر روی همان‌گونه که بیان شد، نحوه بهره‌گیری و به‌کارگیری از آن کاملاً به نگاه کلان حاکمیتی و دولتی هر کشور برمی‌گردد.

۹ نتیجه‌گیری

پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، باعث تضعیف نقش حاکمیت‌های ملی در کنترل و نظارت بر مرزهای سیاسی، جریان داده و اطلاعات، کنترل و هدایت افکار عمومی و سایر موارد شده است. فضای سایبر به‌عنوان

یکی از اصلی ترین بسترهای درگیری و تقابل میان دولت‌ها شناخته می‌شود. با استفاده از فناوری‌های مبتنی بر اینترنت، مانند شبکه‌های اجتماعی و غیره، کشورها سعی در برتری جویی نسبت به رقبای خود دارند و به دنبال تغییر مواضع کشور هدف یا تغییر حکومت در کشور مورد نظر هستند. تمرکز و ذخیره‌سازی اطلاعات ریزودرشت بخش‌های مختلف جهان، افزایش قدرت اطلاعاتی، سپس سلطه اطلاعاتی و در نهایت سلطه فرهنگی و سیاسی آمریکا بر دیگران را به دنبال داشته است. باتوجه به این مسائل، کشورها باید در پی اعمال حاکمیت در قلمروهای جدید مانند فضای مجازی باشند. اعمال حاکمیت در فضای مجازی در جهت جلوگیری از تهدیدها، موضوعیت حیاتی دارد. تحقق شبکه ملی اطلاعات، می‌تواند کلیه نیازهای حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات کشور را پوشش دهد و زمینه را برای تحقق دولت الکترونیک، سلامت الکترونیک، آموزش الکترونیک و خدمات عمومی الکترونیک مانند بانکداری الکترونیک و غیره، فراهم کند. همچنین، تحقق شبکه ملی اطلاعات، تضمین استقلال و امنیت کشور و تحقق حاکمیت جمهوری اسلامی در فضای سایبر را به دنبال دارد که به وابستگی کلیدی به تحقق شبکه ملی اطلاعات در سه بعد زیرساخت، سرویس و محتوی دارد.

پس باتوجه به رویه دیگر کشورها، از جمله کشورهای بنیان‌گذار و حامی حقوق بین‌الملل ارتباطات، داشتن فضای سایبری امن و شبکه ملی ارتباطات امری مهم و ضروری قلمداد شده و باتوجه به تبصره‌های قوانین دیگر کشورها در مورد تخصیص زدن حقوق بین‌الملل، اقدامات ایران هم دارای چهارچوب قانونی خود بوده، و نمی‌توان گفت ایران ناقض حقوق بین‌المللی ارتباطات است.

مراجع

- [۱] اکبری، کمال، نشست علمی بررسی محدودیت شبکه‌های اجتماعی در کشورهای مدعی دموکراسی، دانشکده دین و رسانه دانشگاه صداوسیما، ۱۴۰۲.
- <https://qomirib.ac.ir/portal/newsview/67930>
- [۲] انصاری، باقر، «حق دسترسی به اینترنت؛ مبانی و محتوا»، مجله حقوقی دادگستری، ۱۳۹۹.
- [۳] زاهدی، مهدی، «آزادی بیان و اصل دوگانگی ایده و بیان»، فصلنامه علمی پژوهش حقوق عمومی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۴۰۰.
- [۴] سعیدی، رحمان، حقوق بین‌المللی تطبیقی ارتباطات (جلد دوم)، چاپ اول، انتشارات سیمای شرق، ۱۴۰۱.
- [۵] کمالی، تقی، امنیت سایبری و حفاظت داده‌ها، چاپ اول، انتشارات پشتیبان، ۱۳۹۸.
- [۶] کهوند، محمد، «شبکه ملی اطلاعات»، نشریه مبلغان، ۱۳۹۶.
- [۷] محمدی، حافظ، «شبکه ملی اطلاعات و تحقق حکمرانی سایبری در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد تجربه کشورها» دومین همایش ملی حکمرانی اسلامی، ۱۳۹۹.
- [۸] معتمدنژاد، کاظم، ایران و اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، چاپ اول، مرکز پژوهش‌های ارتباطات، ۱۳۸۳.
- [۹] معتمدنژاد، کاظم، حقوق ارتباطات، چاپ اول، دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، ۱۳۸۸.
- [۱۰] همایون، محمدهادی؛ هاشمی، محمد ساجد، «بازنمایی شبکه ملی اطلاعات در رسانه‌های برون‌مرزی»، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، ۱۳۹۶.

